

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В МУКАЧІВСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ ХУДОЖНІЙ ШКОЛІ ІМЕНІ МИХАЯ МУНКАЧІ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

ARTISTIC AND AESTHETIC EDUCATION IN MUKACHEVO CHILDREN ART SCHOOL NAMED AFTER MIKHAILO MUNKACHI: TRADITIONS AND INNOVATIONS

Серед мистецьких позашкільних закладів Закарпаття, що здійснюють естетичне виховання шкільної молоді, виділяється Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі, яка заснована у 1979 році зусиллями провідних діячів освіти і культури Закарпаття і розміщена в історичній будівлі м. Мукачевого. На основі вивчення досвіду Мукачівської дитячої художньої школи ім. М. Мункачі у напрямку художньо-естетичного виховання дітей та молоді нами визначено такі тенденції: успіхи Мукачівської дитячої художньої школи ім. М. Мункачі в художньо-естетичній освіті та вихованні учнівської молоді Закарпаття базуються на потужному фундаменті фундаторів закарпатської школи живопису Й. Бокшай та А. Ерделі; навчально-виховний процес художньої школи спрямовано на академічне навчання образотворчого мистецтва, художньо-творчий розвиток вихованців, підготовку учнів до вступу у вищі художні заклади освіти; зміст програми, за якою організовується освітній процес і реалізуються основні завдання виховання учнів художньої школи, ґрунтуються на історико-культурних та національних традиціях українського народу з привнесенням у зміст естетичного виховання регіонального національного компонента; вивчення основних предметів навчального плану (рисунок, живопис, композиція) відбувається впродовж усіх п'яти років навчання з урахуванням принципів неперервності та наступності, послідовності, індивідуального підходу, практичної спрямованості, поліхудожності; основними формами організації навчально-виховного процесу є поєднання індивідуальних і групових практичних занять із застосуванням дидактичних ігор на початковому етапі навчання з очними та заочними екскурсіями, подорожами, спостереженнями у природі, участю учнів у творчих конкурсах обласного, всеукраїнського, міжнародного рівнів, у випуску шкільної періодичної мистецької газети, роботою майстер-класу для випускників школи з метою їх підготовки для вступу до закладів вищої мистецької освіти; тісної співпраці художньої школи з провідними мистецькими закладами вищої освіти області та України з метою забезпечення підвищення професійної майстерності викладачів, поширення їх досвіду, профорієнтаційної роботи. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей художньо-естетичного виховання дітей і молоді в інших школах мистецтв області.

Ключові слова: Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі, художньо-естетичне виховання, образотворче мистецтво, навчальні програми, форми, методи навчання та виховання, майстер-клас.

Among the artistic out-of-school establishments of Transcarpathia, which carry out aesthetic education of school youth, Mukachevo Children's Art School named after M. Munkachi stands out, which is founded in 1979 by the efforts of leading figures of education and culture of Transcarpathia and is located in Mukachevo historic building. On the basis of studying the experience of the Mukachevo Children's Art School named after M. Munkachi in the direction of artistic and aesthetic education of children and youth, we have identified the following trends: success of Mukachevo Children's Art School named after M. Munkachi in the direction of artistic and aesthetics training of young Transcarpathians based on the powerful basis of the founders of the Transcarpathian school of painting Y. Bokshai and A. Erdeli; the educational process of the artistic school is aimed at academic study of fine arts, artistic and creative development of pupils, preparation of students for admission to higher educational establishments; the content of the program on which the educational process is organized and the main tasks of education of the students of the art school are realized is based on the historical, cultural and national traditions of the Ukrainian people, with the introduction of the aesthetic education of the regional national component in the content; study of the main subjects of the curriculum (drawing, painting, composition) takes place during all five years studying process taking into account the principles of continuity, consistency, individual approach, practical orientation, polygraphic arts; the main forms of organization of the educational process is the combination of individual and group practical classes with the use of didactic games at the initial stage of study with full-time and part-time excursions, trips, observations in nature, participation of students in creative contests of the regional, all-Ukrainian, international levels, in the issue of school periodic art newspaper, the work of a master class for graduates of the school with a view to their preparation for entry into higher education institutions; close cooperation of art school with leading artistic institutions of higher education of the region and Ukraine in order to increase professional skills of teachers, spread their experience, vocational guidance work. Prospects for further research we see in the study of the peculiarities of artistic and aesthetic education of children and youth in other art schools of the region.

Key words: Mukachevo Children's Art School named after M. Munkachi, artistic and aesthetic education, fine arts, educational programs, forms, methods of teaching and upbringing, master class.

УДК 7.03+3.7.015 (477.87)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-2-9>

Софілканич М.І.,
аспірант кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Мукачівського державного університету,
викладач кафедри культури та
соціально-гуманітарних дисциплін
Закарпатської академії мистецтв

Постановка проблеми. Важливими осередками художньо-естетичного виховання молодого покоління на Закарпатті є початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади – школи естетичного

виховання. За даними Департаменту культури Закарпатської облдержадміністрації, натеper в області є 65 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, більше ніж у сорока з

них є образотворчі відділи і 1 Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі [5, с. 3].

Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі функціонує з 1979 року. Її провідними завданнями є художньо-естетичне виховання дітей та юнацтва, цілеспрямоване виховання і навчання обдарованих дітей різних видів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Важливо, що заклад надає можливості своїм вихованцям для визначення майбутньої професії в галузі образотворчого мистецтва.

Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі здійснює свою діяльність на потужному фундаменті здобутків закарпатської школи живопису, феномен якої є загальновідомим в Україні та за її межами, а рівень викликає захоплення та слугує взірцем для наслідування майстрами пензля. Фундатори закарпатської школи живопису Й. Бокшай та А. Ерделі, які навчалися у Будапештській академії мистецтв (Й. Бокшай – 1910–1914, А. Ерделі – 1911–1916) [7, с. 23], свої зусилля спрямували на виховання плеяди молодих талановитих художників та створення місцевої школи живопису. «Все, чого ми навчилися від своїх незабутніх учителів в Академії мистецтв, спонукало нас дбати не тільки про особисту творчість, але й про завтрашній день мистецтва, прагнути до організації й утвердження своєї художньої школи. Це могло не тільки зберегти установлені давні традиції, але й було покликане продовжити і розвинути досягнуте в нашому мистецтві» (Й. Бокшай) [1, с. 5]. Діяльність Й. Бокшай як викладача образотворчих дисциплін в Ужгородській гімназії, А. Ерделі – в Ужгородській півно-учительській семінарії сприяла розвитку хисту до малювання у багатьох учнів, вивела на мистецьку стежину перше покоління майбутньої художньої еліти краю – А. Борецького, В. Габду, Ю. Герца, В. Дван-Шарпотокі, А. Добоша, А. Кашшай, Е. Кондратовича, А. Коцку, З. Шолтеса, І. Шутєва та багатьох інших [7, с. 28].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз історико-педагогічної літератури засвідчує, що загальнотеоретичні аспекти позашкільного навчання і виховання дітей та юнацтва були предметом досліджень видатних вітчизняних педагогів: В. Вахтерова, Г. Ващенко, М. Галушинського, А. Макаренка, І. Огієнка, С. Русової, В. Сухомлинського, О. Биковської та ін.

Історію розвитку позашкільної освіти в Україні, форми і методи творчої діяльності учнів в умовах позашкільних навчальних закладів досліджували такі науковці, як: В. Берек, Н. Харінко, Т. Цвірова, В. Лихвар, О. Малицька, О. Биковська, В. Вербицький, Г. Пустовіт, Т. Сущенко, Є. Антонович; сучасні підходи до організації творчої діяльності школярів засобами образотворчого мистецтва вивчали І. Демченко, В. Захарова, С. Коновець, В. Томашевський та ін. Педагогічній спадщині мистецьких шкіл присвячені дослідження В. Бутенка, І. Зязюна,

Л. Масол, Н. Миропольської, І. Небесника, Л. Оршанського, І. Попика, Л. Проціва, О. Рудницької, В. Радкевич, І. Шкелебей, Р. Шмагала та ін. Теоретичні основи національного виховання, зокрема естетичного виховання як соціокультурного феномена, представлено у працях І. Беха, В. Бутенка, М. Чепіль, С. Гончаренка, М. Євтуха, О. Савченко, О. Сухомлинської.

Проблему естетичного виховання учнівської молоді в Закарпатті частково розкрито в історико-педагогічних дослідженнях Т. Беднаржової, В. Гомонная, С. Жупанина, М. Зимомрі, В. Кеміня, М. Кляп, В. Росула, Т. Росул, В. Сагарди, І. Небесника, С. Федаки, П. Ходанича, Т. Мочан.

Помітно, що наукових досліджень замало для вивчення такого потужного пласта, як початкові спеціалізовані навчальні заклади – школи мистецтв. Виняток становить дослідження А. Волощук на тему «Система художньої освіти школярів у спадщині З. Баконія (1946–1989 рр.)». Нею досліджено художньо-педагогічну та методичну спадщину Золтана Баконія в контексті розвитку позашкільної художньої освіти України ХХ – початку ХХІ ст.; розкрито соціальні, культурні та педагогічні умови його становлення як митця й учителя; обґрунтовано структуру і зміст його авторської системи художньої освіти школярів; здійснено систематизацію форм; виявлено особливості організації й проведення навчальних занять; охарактеризовано методи навчально-виховної роботи в умовах позашкільної художньої освіти [1, с. 7]. Золтан Степанович Баконій – це яскрава постать у позашкільній художній освіті Закарпаття та України. Незмінно керуючи студією образотворчого мистецтва в Ужгородському Палаці піонерів понад 40 років (1946–1989), він сприяв активному становленню позашкільної художньої освіти на Закарпатті. Заснована ще у 1946 році славним педагогом Золтаном Степановичем Баконієм студія образотворчого мистецтва продовжує активно виховувати юні таланти та поповнювати лави митців рідного краю.

Дослідження А. Волощук є важливим для нашої роботи, адже паралельно зі студією З. Баконія (створена у 1946 році) в Закарпатській області були засновані Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі, Ужгородська, Чинадіївська, Виноградівська, Хустська, Свалявська та десятки інших шкіл мистецтва з відділеннями образотворчого мистецтва, досвід яких вважаємо теж потребує окремого вивчення.

З огляду на малодослідженість зазначеної проблеми, вважаємо за необхідне вивчити досвід Мукачівської дитячої художньої школи ім. М. Мункачі Закарпатської області у напрямі художньо-естетичного виховання дітей та молоді, що становить мету цієї статті.

Виклад основного матеріалу. На підставі рішення Закарпатського облвиконкому наказом

Міністерства культури України від 7 серпня 1979 року була створена перша Художня школа на Закарпатті (сучасна назва – Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі), біля витоків якої були такі відомі громадські діячі та діячі освіти і культури, як художник, педагог В. Бурч, перший директор школи В. Цібере, народний художник України І. Бровді та перший секретар міськвиконкому О. Чулей. Для навчального закладу було виділено будинок часів князя Ракоці, де розмістилися методичний кабінет і майстерні відомих мукачівських художників: І. Бровдія – скульптора та В. Бурча – живописця [3, с. 80]. Будинок, в якому розташована школа, є одним з найбільш цінних пам'яток палацового будівництва на Закарпатті і має назву «Білий палац», що побудований у другій половині XVII ст. трансільванськими князями династії Ракоці і до 1711 року слугував їм міською резиденцією. Він є цінним архітектурним пам'ятником барочної архітектури на Закарпатті. Перша забудова була в стилі пізнього ренесансу, що можна побачити на будівлі, а вже до нашого часу будівля дійшла в стилі бароко [8, с. 47].

На посаду директора Мукачівської художньої школи призначено живописця, гарного організатора й господарника В. Цібере (1979 р.), який формував навчально-матеріальну базу, займався кадрами, освітнім процесом. Визнаючи організаторські здібності першого директора школи, І. Бровді згадував про те, як він формував методичний фонд речей для зарисовок, як збирав «куделі, костюми, старовинні меблі, чучела...» [3, с. 81]. Важливим компонентом у процесі створення школи був підбір учительських кадрів з відповідною освітою. В. Цібере також упорядкував у школі галерею портретів найвідоміших закарпатських митців, зокрема А. Ерделі, Й. Бокшая, І. Грабаря та інших. У закладі було створено два музеї: музей дитячої творчості, в якому збираються найкращі роботи вихованців за всі роки, і музей Міхая Мункачі. У квітні 1994 року, до 150-річчя з дня народження Міхая Мункачі та 15-річчя школи, їй присвоєно ім'я Міхая Мункачі [8, с. 56].

Нині Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі має вже свої творчі здобутки, традиції, напрацювання в розробці програм з різних напрямів образотворчого мистецтва та форм і методів художньо-естетичного виховання молодого покоління.

Натепер у школі навчається понад 300 учнів. Увесь навчально-виховний процес художньої школи спрямовано на академічне навчання образотворчого мистецтва, естетичний розвиток учнів, підготовку вихованців до вступу у вищі художні заклади освіти.

Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі є навчальним закладом початкової позашкільної художньої освіти в галузі культури. Прийом учнів до художньої школи здійснюється на підставі заяв

батьків та вступних іспитів, які проводяться безпосередньо в художній школі. Навчання та виховання дітей здійснюється в позаурочний та позанавчальний час згідно із затвердженим розкладом занять. Тут учні одержують знання з основ образотворчої грамоти, вивчаються такі предмети, як рисунок, живопис, композиція, скульптура. Школа надає державні гарантії естетичного виховання через доступність до надбань вітчизняної і світової культури, готує підґрунтя для занять творчістю, а для найбільш обдарованих учнів – до вибору професії в галузі культури і мистецтва. Серед пріоритетних завдань школи є вільний розвиток особистості, виховання поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, а також інших націй і народів; естетичне виховання дітей та юнацтва – пріоритетний напрям розвитку культури України; створення умов для творчого, інтелектуального і духовного розвитку, задоволення потреб у професійному самовизначенні і творчій самореалізації; пошук та залучення до навчання здібних, обдарованих і талановитих дітей та молоді, розвиток їхніх здібностей.

Завдання навчального та виховного характеру реалізуються шляхом виконання навчальних програм. Викладачами Мукачівської дитячої художньої школи ім. М. Мункачі (І. Барановим, Р. Дорожниковою, С. Кіреєвим, Т. Шпонтан) розроблено (2012 р.) програму для відділів образотворчого мистецтва шкіл естетичного виховання Закарпатської області, яка рецензована науковцями Закарпатського художнього інституту (нині Закарпатська академія мистецтв) та затверджена методичною радою управління культури облдержадміністрації (Наказ № 01-05/183 Управління культури Закарпатської ОДА від 20 червня 2012 року) [6, с. 1].

На Всеукраїнському конкурсі навчальних програм для початкових спеціалізованих мистецьких закладів освіти системи Міністерства культури і туризму України викладачі художньої школи посіли II місце (2012 р.).

Зміст такої програми з рисунку, живопису, композиції складено у найкращих традиціях вивчення навчальних предметів у подібних закладах.

Щодо тематичної спрямованості творчих робіт для виконання учнями у програмі переважає національний складник, українська тематика, етнос, тяжіння до народного мистецтва, народних звичаїв («Народний костюм», «Минуле і майбутнє Закарпаття», «Декоративна тарілочка», «Пасхальна писанка», «Мій рідний край», «Замки Закарпаття» тощо). Учні знайомляться з національними орнаментами, різноманітними візерунками багатонаціонального Закарпаття. У старших класах на уроках композиції передбачено виконання зарисовок українських та закарпатських народних костюмів. На основі верховинських, гуцульських, лемківських, бойківських, словацьких, угорських елементів

візерунків та орнаментів створюють свої декоративні композиції, вчать стилізувати, вивчають колорит народних виробів [6, с. 28].

У побудові освітнього процесу відчувається турбота про художньо-творчий розвиток дитини. Навчання починається з «нульового» класу, куди приходять діти 7-річного віку. Тут юні художники вперше знайомляться з фарбами, роботою над кольорами та розвитком своєї уяви.

Вивчаючи світові шедеври архітектури, живопису, графіки, скульптури, учні опановують *історію мистецтва*. Також мають можливість брати участь у віртуальних екскурсіях до світових картинних галерей. А на *заняттях скульптури* займаються керамікою, гончарством, створюють тематичні композиції.

Важливим навчальним предметом є «Рисунок» – основа реалістичного зображення, тому він вивчається упродовж усіх років навчання. У 1-му класі з цього предмета передбачено вивчення таких тем: організація зображувальної площини, використання знань з пропорції натури; принципи конструктивності побудови плоских предметів (двовірна форма); перехід від площинного до об'ємного зображення предметів (тривірна форма); елементарні відомості про перспективу побудови предметів; вивчення декоративно-графічних прийомів під час виконання навчальних завдань. Першокласники виконують низку вправ і завдань, які чергуються із короткостроковими зарисовками з натури (вивчення плоского предмета: малювання симетричних форм (метелика, жуків, квітів), знайомство з поняттям композиція в листі, ділення відрізків, знайомство з поняттям пропорція, симетрія) [6, с. 8].

Відповідно до програми поступово передбачається ускладнення тем: простір, об'єм, форма, колір, а вихованці мусять засвоювати знання і використовувати закони перспективи, уміти послідовно вести малюнок і доводити його до визначеної стадії завершення, володіти різними технічними засобами графіки [6, с. 12]. Передбачається поступове виконання рисунків все більш складних геометричних форм, як правило, гіпсових (куля, куб, призма, піраміда, гіпсова розетка), з дотриманням правил перспективи і розумінням лінії горизонту.

На заняттях з живопису в нульовому класі учні знайомляться з матеріалами і технічними прийомами акварелі, гуаші, кольорових олівців під час виконання завдань. З метою закріплення необхідних умінь проводяться бесіди: «Ознайомлення з палітрою, матеріалами», «Властивості основних кольорів сонячного спектра», «Ознайомлення з теплою групою кольорів», «Ознайомлення з холодною групою кольорів», «Натюрморт – нежива натура», «Пейзаж. Теплі і холодні кольори у пейзажі» та ін.

Також учителі школи проводять з вихованцями різні *екскурсії* на природу, в ліс, просто вулицями

міста, в парк або організують спостереження за природними явищами, наприклад, захід сонця, під час яких діти роблять зарисовки з натури. Звертається увага вихованців на зміни, які відбуваються в природі, порівнюючи їх з тим, що вони бачили на картинах під час занять. Учителі привертають увагу учнів до краси вулиць, обсаджених деревами, величі архітектурних споруд, площ, пам'ятників, будинків. Все це сприяє розвитку уяви у дітей, вчить їх бачити прекрасне в природі і прививає любов до рідного краю, сприяє формуванню естетичних смаків.

Предмет «композиція» є одним із головних і тісно пов'язаний з такими предметами, як рисунок, живопис, скульптура.

На уроках композиції учні вчать відтворювати, передавати свої почуття і бачення навколишнього світу, виконуючи ті чи інші завдання. Роботи з композиції чергуються: станкові, декоративні і об'ємно-просторові, розвиваючи при цьому творче, асоціативно-образне та абстрактне мислення.

У процесі виконання завдань з композиції у учнів розвивається усвідомлення композиційного рішення, це: відчуття і підбір формату, поняття єдності композиції, рівноваги, ритм, гармонійне поєднання форм, об'ємів, фактур кольору і тону та інше. Основною метою у проведенні уроків з композиції є виявлення і розвиток творчого мислення, а також індивідуального бачення світу кожним учнем школи.

Така потужна підготовка у художній школі є хорошим фундаментом для вступу у вищі заклади мистецької освіти. Випускники школи (5 клас) отримують свідоцтво про закінчення художньої школи, а 6 рік навчання є класом професійної орієнтації (працює майстер-клас).

Про рівень підготовки вихованців у художній школі засвідчує той факт, що її випускники продовжують навчання у Закарпатській академії мистецтв, Коледжі мистецтв ім. А. Ерделі Закарпатської академії мистецтв, Київській національній академії мистецтв, Львівській національній академії мистецтв, Харківській державній академії дизайну та мистецтв, Поліграфічному інституті м. Львова тощо. Багато випускників з успіхом працюють за фахом на Батьківщині і за кордоном [4].

Невід'ємним складником навчання у художній школі є участь учнів у творчих конкурсах обласного, всеукраїнського рівнів. Постійно діючі дитячі *творчі виставки* у закладі презентують доробок вихованців. На базі художньої школи проводиться обласний дитячо-юнацький *конкурс образотворчого мистецтва* «Легенди Карпат», у якому беруть участь учні відділів образотворчого мистецтва шкіл мистецтв області. Серед переможців конкурсу 2018 року – вихованці Мукачівської дитячої художньої школи ім. М. Мункачі: у номінації «Живопис» – II місце (категорія А – 7–8 років) –

Ангеліна Клішак, тема: «Весілля», I місце (категорія С – 11–13 років) – Олександр Андросюк, тема: «Добро поруч», III місце – Домініка Качур, тема: «Майстриня народної вишивки», III місце (категорія D – 14–15 років) – Олександра Волошенюк, тема: «Мукачівський монастир». Номінація «Графіка» – I місце (категорія С – 11–13 років) – Юрій Маняк, тема: «Сила молитви», III місце – Микита Кукурузов, тема: «Мої духовні джерела», I місце (Категорія D – 14–15 років) – Марія-Анастасія Різак, тема: «Цінність кризь віки», II місце – Юліанна Бобела, тема: «Мала Бийгань». Учні-призери, що навчаються відмінно в школі, отримують щомісячні стипендії міської ради. А їхні вчителі – щомісячну доплату за сумлінну роботу.

Уже вдруге поспіль починаючи з 2017 р. проводиться Обласний дитячий конкурс з живопису імені А. Ерделі серед учнів мистецьких шкіл Закарпатської області. Головна ідея конкурсу – зацікавити учнів вивчати творчість закарпатських митців, їхній вплив на формування закарпатського мистецтва та живопису, а також з метою заохочення дитячої творчості, створення умов для гармонійного розвитку дитини, популяризації відомостей про життя і діяльність вітчизняних митців.

Педагоги закладу працюють над вдосконаленням своєї професійної майстерності та діляться напрацюваннями з молодими викладачами. Оскільки це єдина художня школа в Закарпатті, то на її базі проводять різні конкурси та семінари для початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл мистецтв). Так, зокрема, 21 березня 2019 р. викладачами художньої школи було проведено обласний методичний семінар для викладачів образотворчих відділів шкіл мистецтв Закарпатської області на тему «Інноваційний прийом у викладанні предметів з образотворчого мистецтва» (модератор семінару – директор Мукачівської дитячої художньої школи ім. М. Мункачі Сергій Федорович Кіреєв).

Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі є базовою для образотворчих відділів дитячих шкіл мистецтв області.

Висновки. На основі вивчення досвіду Мукачівської дитячої художньої школи ім. М. Мункачі Закарпатської області у напрямі художньо-естетичного виховання дітей та молоді нами визначено такі тенденції: успіхи Мукачівської дитячої художньої школи ім. М. Мункачі в художньо-естетичній освіті та вихованні учнівської молоді Закарпаття базуються на потужному фундаменті фундаторів закарпатської школи живопису Й. Бокшай та А. Ерделі; навчально-виховний процес художньої школи спрямовано на академічне навчання образотворчого мистецтва, художньо-творчий розвиток вихованців, підготовку учнів до вступу у вищі художні заклади освіти; зміст програми, за якою організовується освітній процес і реалізу-

ються основні завдання виховання учнів художньої школи, ґрунтується на історико-культурних та національних традиціях українського народу з привнесенням у зміст естетичного виховання регіонального національного компонента; вивчення основних предметів навчального плану (рисунок, живопис, композиція) відбувається впродовж усіх п'яти років навчання з урахуванням принципів неперервності та наступності, послідовності, індивідуального підходу, практичної спрямованості, поліхудожності; основними формами організації навчально-виховного процесу є поєднання індивідуальних і групових практичних занять із застосуванням дидактичних ігор на початковому етапі навчання з очними та заочними екскурсіями, подорожами, спостереженнями у природі, участю учнів у творчих конкурсах обласного, всеукраїнського рівнів, у випуску шкільної періодичної мистецької газети, роботою майстер-класу для випускників школи з метою їх підготовки для вступу до закладів вищої мистецької освіти; тісної співпраці художньої школи з провідними мистецькими закладами вищої освіти області та України з метою забезпечення підвищення професійної майстерності викладачів, поширення їхнього досвіду, професійної роботи.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей художньо-естетичного виховання дітей і молоді в інших школах мистецтв області.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бокшай Й.Й. Передмова. Изобразительное искусство Закарпатья. Москва : Советский художник, 1973. 159 с.
2. Волощук А.В. Система художньої освіти школярів у спадщині Золтана Баконія (1946–1989 рр.) : дис. канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2012. 240 с.
3. Дворниченко В. Іван Бровді... Документальний нарис. Ужгород : П.П. Роман Повч, 2009. С. 80–81.
4. Дорожнікова Р.М. Інтерв'ю для Софілканіч М.І. Мукачеве. Архів від 26.03.2019 р.
5. Закарпатська обласна державна адміністрація. Департамент культури. Культурно-мистецька освіта: звіт про роботу у 2017–2018 навчальному році та пріоритетні напрями роботи у 2018–2019 н.р.
6. Навчальна програма з предметів «Рисунок», «Живопис», «Композиція», «Історія мистецтв» для художнього відділення школи естетичного виховання (строк навчання 4–5 (6) років, 6–7 (8) років), розроблена викладачами Мукачівської дитячої художньої школи ім. М. Мункачі згідно з Типовим навчальним планом художньої школи (художнього відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу) : Наказ № 01-05/183 Управління культури Закарпатської ОДА від 20 червня 2012 року.
7. Небесник І.І. Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті : історико-педагогічний аспект. Ужгород : Видавництво «Закарпаття», 2000. 164 с.
8. Пагіря В. Творці історії Мукачеве / В. Пагіря, Є. Федів. Ужгород : Патент, 2011. 119 с.